

Izvorni znanstveni članak
UDK 886.2-14.09 KUNIĆ (497.5 DUBROVNIK)
Prilježeno: 8.12.1995.

Pavle Knezović

Filozofski fakultet, Zagreb

ELEGIJE RAJMUNDA KUNIĆA

U devetnaestoj godini Kunić je ispjevao jednu vrsnu elegiju (koju s pravom nazivaju i »Laudes patriae«), a pjevao ih je do kraja života i ostavio 47, među njima 27 još netiskanih, međusobno vrlo različitih po tematici, kompoziciji, stilu i dikciji. Kunić se i u elegijama predstavlja kao vrstan majstor birana izraza, odličan pejzažist i risač vanjskog i unutarnjeg doživljaja.

Elegija je jedna od omiljenih književnih vrsta latinizma 18. stoljeća. Kod većine pjesnika iz kruga rimske Arkadije (*Academia degli Arcadi*), uz epigram, bila je osobito česta elegija, koja se po svom obimu kretala između dužeg epigrama i epilija. Elegija je i Kuniću bila osobito mila tijekom čitavog književnog stvaranja, od rane mladosti do duboke starosti, kako sam veli, od rane mladosti sve »dok je pogrbljena starost dopuštala kročiti laganim korakom« (»dum veniat lento curva senecta pede«).¹

Prvi Kunićev književni plod, koliko je do danas poznato, jest elegija *Ad amicum in Illyrico prope Epidaurum rusticantem*² uz koju je Urban Appendini stavio bilješku: »Haec Elegia anno MDCCXXXVIII. conscripta est, cum Auctor vix decimum nonum ageret aetatis annum. Quantum Latinae linguae decus accederet, si quae Cunichius prosa oratione et versibus scripsit, et quorum pars maxima inedita in tenebris diligenter servatur, in lucem emitterentur! Si Vir ille maximus in suis Epigrammatis non semper lectorem in admirationem rapit, semper tamen venustus est, numerosus et latinissimus.«³

Koliko je ispjevao elegija teško je pouzdano reći i zbog općeg odnosa prema Kunićevoj književnoj ostavštini. Već prvi Kunićevi biografi spominju njegove elegije, ali nitko ne navodi konkretan broj niti donosi njihove naslove, nego općenito - velik broj ili mnoge.⁴ Maixner spominje 4 elegije, naziva ih »pjesme-posvetnice« i niječe im gotovo svaku pjesničku vrijed-

1 Usp. »Ad auditores suos in studiorum instauratione elegia«, v. 40.

2 Urban Appendini je tiskao ovu Kunićevu elegiju bez naslova. Usp. Urban Appendini, *Carmina. Accedunt selecta illustrium Ragusinarum poemata* (Ragusii: Typis Antonii Martecchini, 1811), pp. 265-273; Ivan Kasumović, »Pjesme Urbana Appendinija i s njima izdana antologija dubrovačkih latinskih pjesama«, *Rad JAZU* 174 (1908), pp. 1-116, na pp. 88-91

3 Appendini, *Carmina* (Ragusii, 1811), pp. 265-266. U Radeljinu rukopisu (Arhiv Male Braće, rkp. 1156/II, p. 6) uz ovu elegiju stoji opaska: »Hanc Cunichius scripsit anno 1738. mense Augusti e tyrocinio egressus, aetatis suae XIX anno«.

4 »Multae Elegiae ejus pervulgatae sunt in volumine Poetarum Infoecundorum, et in libello quodam Cremonae; quae quidem argumento solum a veteribus possunt secerni.« Joachimus Tosi, *De vita Raymundi Cunichii commentariolum* (Romae: In Typographio Paleariniano, 1795), p. XVI; Michele Sörgo, *Elogio dell' Abate Raimondo Cunich* (Ragusa, 1795); S. Dolci, *Fasti litterarii Ragusini* (Venetiis: Excudebat G. Storti, 1767), p. 54 sqq.

nost.⁵ Ivan Kasumović promatra samo one dvije koje se nalaze u spomenutoj antologiji dubrovačkih latinista.⁶ Moscatello spominje samo elegiju Baldassareu Odescalchiju povodom prijevoda *Ilijade*.⁷

Na skupljanje i sređivanje sveukupnog Kunićeva stvaralaštva ogromni trud i vrijeme uložio je kanonik Rafo Radelja s namjerom da sve vrednije objavi.⁸ Velika je šteta što svoj naum nije uspio ostvariti. Zahvaljujući tom Radeljinu maru prvi put su se našle i gotovo sve Kunićeve elegije na jednom mjestu.⁹ U svom rukopisu, koji i naziva »mio manoscritto«, Radelja je razdijelio elegije na tiskane i netiskane. U popisu naslova elegija poslije 19. stavlja opasku: »Hae hucusque (ni fallor) Cunichii elegiae typis editae; quae vero ineditae hic infra elegias descriptimus elegiae editae numero servato.«¹⁰ Kako je Radelja među netiskane uvrstio pod brojem XX elegiju *Ad amicum in Illyrico prope Epidaurum rusticantem*, koju je 1811. godine Urban Appendini tiskao u Dubrovniku, a nije moguće da Radelja to ne bi znao, onda je sigurno da je njegovo skupljanje bilo završeno prije spomenute godine. Po razvrstavanju tiskanih i netiskanih epigrama i jedanaesteračkih pjesama pouzdano je da se Radelja dao na skupljanje »izvrsnih proizvoda svoga poznanika i sugrađanina, da bi ih oteo zubu vremena«, kako sam veli u predgovoru, poslije 1803. godine, kad je Marotti u Parmi objavio Kunićeve epigrame i zbirku hendecasyllaba.¹¹

Popis netiskanih Kunićevih elegija

Slijedeći Radeljin popis, netiskane su ove Kunićeve elegije:

1. *Elegia XXI S. Aloysius Gonzaga humanis rebus nuncium remittit*
2. *Elegia XXII De Divo Aloysio Gonzaga*
3. *Elegia XXIII Ad obscuros poetas*
4. *Elegia XXIV Tempus consumit omnia*
5. *Ad amicum elegia XXV*
6. *Elegia XXVI In die festo Beatae Virginis ab Angelo salutatae*
7. *Elegia XXVII Ad Somnum de Puero Iesu*
8. *Elegia XXVIII Antri Bethlaei visendi desiderium*

5 Franjo Maixner, »Život i rad Rajmunda Kunića«, *Rad JAZU* 96 (1889), pp. 110-166, na p. 161

6 Kasumović, »Pjesme Urbana Appendinija i s njima izdana antologija dubrovačkih latinskih pjesama«, pp. 83-91

7 P. Moscatello, »Glasoviti dubrovački humanisti - Rajmund Kunić i Bernard Zamanja«, *Nastavni vjesnik* 48/3 (Zagreb, 1939-40), pp. 6-14.

8 Jasno je svoj naum iznio Radelja u predgovoru »L'Editore al Lettore«, koji se sada nalazi u rkp. 594 (Čulić 284), a djelomično ga je preveo Željko Puratić, »Kako je dubrovački kanonik Rafo Radelja početkom XIX stoljeća pripremio izdanje djela Rajmunda Kunića«, *Živa antika* 20 (Skopje, 1970), pp. 215-218.

9 Nedostaje samo elegija: »Ad Pompeium Battonum pictorum nostri aevi facile principem, Rufinae e vivis ereptae patrem moestissimum, elegia.« Jedan prijepis ove elegije nalazi se također u Arhivu Male braće, rkp. 119, pp. 499-503.

10 Usp. Željko Puratić, »O nekim neobjavljenim radovima Rajmunda Kunića«, *Živa antika* 13-14 (Skopje, 1964), p. 229.

11 *Raymundi Cunichii Ragusini epigrammatum libri quinque. Accedit Endecasyllaborum libellus* (Parmae: Ex publico Typographeo, 1803).

9. *Elegia XXIX S. Aloysius virtutis exemplar* 3
 10. *Elegia XXX In adventu Romam Iosephi II Romanorum Imperatoris et Leopoldi Magni Ducis Hetruriae sede vacante per obitum Clementis XIII Pontificis Maximi*
 11. *Elegia XXXII Ad auditores suos in studiorum instauratione*
 12. *Elegia XXXIII habita a Puero Seminarii Romani convictore in studiorum instauratione*
 13. *Elegia XXXIV Garruli adolescentis quaerimonia*
 14. *Elegia XXXV Myraeo Arcadum custode iterum declarato*
 15. *Elegia XXXVI Ad Ponticum sibi certum esse Romae vivere*
 16. *Elegia XXXVII Ad Cinnam poeseos contemptorem*
 17. *Elegia XXXVIII Ad Ioannem Vidmanum patricium Venetum*
 18. *Elegia XXXIX Ad Valgium*
 19. *Elegia XL Ad Quintum a se olim cultum*
 20. *Elegia XLI De Francisco Lotharingio Romanorum Imperatore electo*
 21. *Elegia XLII Ad formosum bonarum artium studia negligentem*
 22. *Elegia XLIII Abjicit studium poeseos*
 23. *Elegia XLIV Se gravioribus omissis leviora scribens*
 24. *Elegia XLV Ad amplissimum virum Balthassarem Odescalchium tempore abolitionis Societatis Iesu*
 25. *Elegia XLVI Ad clarissimum virum Michaelem Sorgium*
 26. *Fragmentum elegiae XLVII Ad Puerum Iesum*
 27. *Ad Pompeium Battonem pictorum nostri aevi facile principem Rufinae e vivis ereptae patrem moestissimum.*

U ovim netiskanim elegijama ima 685 elegijskih distiha kojima se s metričke, misaone i poetske strane ne mogu dati uglavnom nikakvi prigovori, nego su, nažalost, imali sudbinu da ne ugledaju svjetlo, te da i zbog toga budu manje poznati i teže dostupni književnoznanstvenom ispitivanju i procjeni u kojoj je, iako na prvi pogled izgleda dosta neodmjerena, ipak najbliža istini ona Urbana Appendinija iznijeta gotovo prije dva stoljeća: »Si vir ille maximus in suis epigrammatis non semper lectorem in admirationem rapit, semper tamen venustus est, numerosus et latinissimus.«¹²

Popis tiskanih Kunićevih elegija

Tiskane su ove Kunićeve elegije:

1. *Ad amicum in Illyrico prope Epidaurum rusticantem*¹³
2. *Rogero Iosepho Boscovich Soc. Jesu inter Arcades Numenio Anigreo ex longis itineribus reduci elegia*¹⁴

¹² Appendini, *Carmina* (Ragusii, 1811), p. 266.

¹³ O. c., pp. 265-273.

¹⁴ Tiskana više puta s različitim naslovima: *Rogero Boscovichio Soc. Jesu Romam redeunte elegia* (Vindobonae, Typis Joan. Thomae Trattner, 1763); s istim naslovom: (Tyrnaviae, Typis Collegii academici Soc. Iesu, 1763); zatim pod naslovom u ovom članku u zbirci: *Arcadum carmina: Pars tertia* (Romae: Ex Typographia Iosephi et Philippi de Rubeis, 1768), pp. 207-210; zatim u zbirci: *Carmina recentiorum poetarum VII e Societate Iesu* (Cremona: Ex Typographia Ricchiniana, 1772), pp. 53-57.

3. *De bono aerumnae elegia*¹⁵
4. *Ad Myraeum Arcadiae custodem elegia*¹⁶
5. *Marchioni Joanni patritio viro nobilitate honoribus bonarum artium patrocinio praestanti sodalis sui carmina D.D.D., elegia*¹⁵
6. *Ad Achamantem Pallantium supremum Arcadiae custodem de Myraei Ropheatici obitu atque apotheosis, elegia*¹⁵
7. *Ad egregium oratorem sacrum, elegia*¹⁵
8. *De Puero Iesu ad Aquilonem, elegia*¹⁷
9. *Ad Benedictum XIV quum ex gravi morbo convaluisset, elegia*¹⁵
10. *Ad Iosephum Crivellium de Maria Theresia Hungariae Regina, elegia*¹⁵
11. *Ad Franciscum Mariam Zanottum, elegia*¹⁵
12. *Ad Ioannem Baptistam Robertum e Soc. Iesu, elegia*¹⁵
13. *Ad amplissimum praesulem supresso nomine, elegia*¹⁵
14. *Clementi XIII de Ludovico fratris filio S. Marci procuratori facto, elegia*¹⁵
15. *Ad Bernardum Zamagnam suum olim auditorem, elegia*¹⁸
16. *Balthasari Odescalcio Livii ducis Brachiani f. eximio bonarum artium cultori et patrono, elegia*¹⁹
17. *Ad Balthasarem Odescalchium Livii II. Brachiani ducis filium SS. Caess. RR. AA. MM. cubicularium et comendatorium incltyti ordinis S. Stephani Hungariae regis apostolici Iliadis Latino carmine vertendae auctorem atque auspiciem, elegia*²⁰
18. *Arcadia instaurata a Clemente XIII P.O.M., elegia*²¹
19. *Ad Boream ne in puerum Iesum tam inclementer saevit elegia*²²
20. *De acerbissimo Christi cruciatu ac Beatae Virginis Matris moerore, elegia*²³
21. *Ad excelentissimum principem Abundium Razzonicum Clementi XIII fratris filium senatorem urbis Romae declaratum, elegia*²⁴

Neke su Kunićeve elegije tiskane i više puta. Dužina elegija jako varira. Najkraća je *Ad Quintum a se olim cultum* (7 distiha), a najduža *De bono aerumnae* (191 distih). Neke su

15 Ibid.

16 U zbirci *Arcadum carmina: Pars tertia*, pp. 200-206.

17 Pod ovim je naslovom tiskana u zbirci: *Carmina recentiorum poetarum VII e Soc. Iesu*, pp. 64-67, a pod naslovom »Ad Boream ne in puerum Iesum tam inclementer saevit, elegia« tiskana je u zbirci: *Arcadum carmina*, pp. 214-217

18 Tiskana u knjizi: Bernardus Zamagna, *Echo libri duo* (Romae: Ex Typographia F. Bizzarrini Komarek, 1764), pp. 59-63.

19 Raymundus Cunichius, *Anthologica sive epigrammata anthologiae Graecorum selecta Latinis versibus reddita et animadversionibus illustrata* (Romae, 1771).

20 *Homeri Ilias Latinis versibus expressa* (Romae, 1776).

21 Tiskana u zbirci: *Arcadum carmina: Pars tertia*, pp. 211-214.

22 U zbirci *Adunanze degli Arcadi per l'esaltazione alla dignita di senatore di Roma di Sua Eccellenza il Signor Don Abondio Rezzonico nipote della Santita di N. S. Papa Clemente XIII* (Roma: Per Arcangelo Casaletti, 1766), pp. XLIX-LIII.

23 U zbirci *Prose e versi degli Accademici Infecondi* (Roma: Apresso Generoso Salomoni, 1765), tomo I., pp. 305-310.

24 Tiskana u zbirci: *Carmina recentiorum poetarum VII e Soc. Iesu*, pp. 78-81

elegije međusobno dosta slične, a ima po veći broj istih stihova u različitim elegijama. Kunićeve elegije, 27 netiskanih i 20 tiskanih tvore impozantnu zbirku osobite pjesničke vrijednosti.

Tematika i stil Kunićevih elegija

Po tematici, Kunićeve elegije moglo bi se razdijeliti na:

- sakralne (ima ih 9);
- didaktičke (11);
- prigodne (5);
- upućene nekom prijatelju povodom nekog uspjeha, najčešće na književnom polju (23 elegije).

Od devet elegija sakralnog sadržaja tri su posvećene sv. Alojziju Gonzagi, zaštitniku mladih; jedna vrlo potresna Kristovoj mucu i žalostima Blažene Djevice Marije, dok u 5 elegija obrađuje teme vezane za događaje u Betlehemu. Taj prividni nerazmjer nije slučajna, budući da je patron akademika rimske Arkadije bilo Betlehemsko djeteta - tzv. *Bambino* (kod Dubrovčana poznat kao *Bambin*). Idiličnost betlehemskih jaslica okruženih anđelima koji pjevaju, pastirima, mudracima, pružila je vrsnu priliku pjesnicima-pastirima, tj. akademikima rimske Arkadije, da onu drevnu stvarnu Teokritovu i imaginarnu Vergilijevu Arkadiju lociraju u svoj svijet poimanja i tako izgrade jednu novu Arkadiju, koju bi se moglo i moralo smatrati kršćanskom. Najsvečanije sjednice u Akademiji održavale su se u božićno vrijeme i na njima su akademici recitali svoje pjesničke plodove. To je najvjerojatnije potaklo i Kunića da ispjeva veći broj elegija s betlehemskom tematikom, koje je u tim prigodama recitirao akademikima. Ove elegije odlikuje pjesnikovo majstorstvo riječi, dubina i jednostavnost inaginacije, neusiljeni sklad toka radnje. Za ilustraciju evo početka netiskane elegije *Antri Bethlaei visendi desiderium*:

»Bethlaeae rupes, parvum et sub rupibus antrum,
Flevit ubi in foeno straminibusque Puer,
Ille Puer magni proles aequaeva Tonantis,
Missa Deo nostrum conciliare genus.« (vv. 1-4)

»O betlehemske hridine i pod hridinama špiljo mala,
Gdje na sijenu i prostirkama plače Djeteta
Ono Djeteta jednakovjeki porod velikog Gromovnika
Poslan da naš rod izmiri s Bogom.«

Kunić nastavlja iznoseći svoje osobne želje, ne zaboravljajući ni svoju rodnu grudu:

»O quae me patriis evectum finibus istuc
Indeclinata deferat aura via!« (vv. 5-6)

»O da vjetrić nekolebljivim putem tamo nosio mene odvežena
Mene kojeg su davno odnijela jedra iz rodnih krajeva.«

Pjesnik se ne boji nikakvih oluja na moru ni osveta i nagomilanih srdžbi morskih čudovišta, jer će ga sama božanska ljubav svojom krasnom rukom provesti kroz ogromne valove i crne oluje:

»Me vastos inter fluctus atrasque procellas
Divus amor pulcra provehat ipse manu.« (vv. 11-12)

Po dolasku u žuđenu špilju vidjet će prizore kakve nikad ranije nije mogao vidjeti. Vrlo je živ i jezgrovit Kunićev opis tih događaja, pun sklada i dostojanstva u svoj onoj nevjerojatnoj suprotnosti događanja. Vidjevši sve to jedina pjesnikova želja jest da svojim dahom i ljubavlju zagrije tu hladnu špilju i da tu ostane do kraja života (»Adveniet facili mors mihi laeta pede«), i bit će sretniji što će njegove kosti otpočiniti tu, a ne na Pindu.

I za ovu elegiju karakterističan je Kunićev postupak da kratkim diskurzom o nekom sporednom detalju stvori dojam dugog vremena. Elegijom se provlači blaga melankolija pomiješana sa žarkim željama. I ova Kunićeva elegija, kao i većina drugih, izgrađena je na snažnim kontrastima: hladnoća pećine zimi naspram topline ljubavi živog svijeta; siromaštvo i plač Djeteta i njegove Majke nasuprot radosti nebeskih anđela i pastira te bogatstva mudraca-kraljeva; nemoć novorođenog djeteta koje je, zapravo, gospodar čitavog svijeta; uzvišenost jednostavne betlehemske pjesme anđela prema učenim pjesmama poklonika pieridske citre i lire.

Iako se u Kunićevoj dikciji mogu zamijetiti i prepoznati odrazi iz Vergilija, Tibula, Propercija te, nešto rjeđi, iz Ovidija i Horacija, ipak se on i ovdje nadaje kao osobiti majstor riječi koji se, rekao bih, namjerno koristi dikcijom rimskih pjesnika kako bi postigao, pored ostalog, i čvršću povezanost svoje elegije s antičkom, iz koje je ona izrasla i s kojom tvori ipak jednu cjelinu.

Jedna od vrlo uspjelih elegija je i *In die festo Beatae Virginis ab angelo salutatae elegia*, u kojoj s veoma istančanim i odmjerenim osjećajima opisuje Navještenje obazirući se i na uzroke i na posljedice. I ovdje se osobito slobodno služi poganskom terminologijom, npr. Bog je »magnus Tonans« (v. 29 i 80) ili »sub pluvio Jove« (v. 50), nebo je »celsus...Olympus« (v. 39), đavao je »Pluto« (v. 86), a pakao »Tartarei...Phlegetontis ad undam« (v. 87). Cijela elegija je protkana lako uočljivom Vergilijevom dikcijom. Kunićevo: »Ecce Deus, venit, ecce Deus« (v. 61) odzvanja poput Sibilinog: »Deus, ecce deus« (*Aeneis* 6,46), opis anđela i njegova poslanja s neba veoma je blizak Vergilijevu opisu Merkurijeva poslanja k Eneji:

»Jam caelo missus ab alto
Nuntius aerium comparat ales iter« (v. 7s usp. *Aeneis* 4,574 ili *Aeneis* 4,356).

Usporedba anđela sa suncem koje izlazi:

»Qualis per sudum primi sub lumine solis
Ardens Eois Lucifer exit aquis« (v. 11s)

neodoljivo podsjeća na Vergilijevu usporedbu Palanta sa Suncem koje izlazi (*Aeneis* 8,589-591). Izrazita učestalost reminiscencija iz Vergilija u ovoj elegiji, iako se one ogledaju prvenstveno u dikciji, može se smatrati Kunićevim namjernim pjesničkim postupkom.

Ad Somnum de puero Jesu elegia usrdna je molitva Snu da dođe u betlehemsku špilju, kamo su već stigli pastiri, anđeli i kraljevi, jer tu sad plače maleni i gotovo bespomoćni »veliki Gromovnik« (»Magnus Tonans«). Pjesnik pruža čitatelju vrlo živ opis prirode i čuvstava koja proživljavaju lica. Izrazitiji su odjeci Katulove dikcije.

Elegije u kojima je opjevao sv. Alojzija Gonzagu imaju poučni i poticajni karakter. Kunić u njima svojim učenicima pruža živ i svjež primjer čedna i osmišljena života jednog njihovog gotovo suvremenika:

»Hic tibi par aetate preces Romana iuventus
Prona feret, par et moribus esse velet.« (*De divo Aloysio Gonzaga elegia*, vv. 43-44)

Elegiju *S. Aloysius virtutis exemplar* započinje Kunić s nekoliko retoričkih pitanja ukazujući na svojevrsnu manjkavost ili necjelovitost poimanja rimske mladeži:

»Candida Romuleo pubes addicta lycaeo,
Doctrinae hic varias quae tibi quaeres opes
Quid iuvat arcanas naturae cernere leges,
Atque Stagirei noscere dicta senis?
Quid iuvat orando vulgi percellere mentes,
Dignaque Cecropio verba tonare foro?
Quid Pindo suaves Musarum carpere flores,
Carmen et auratae consociare lyrae?
Si mores foede peccant mentemque libido,
Urget in infandum nocte aliaque nefas?« (vv. 1-10)

Da bi sebi osmislila životni put i imala jasan cilj, neka se mladež uči izbjegavati sve zamke, a učitelj je:

»Nec magnus didicisse labor; Deus ipse Magister,
Qui sciat et possit cuncta docere, dedit.
Cernitis hunc sacrae qui candidus imminet aerae,
Sculptus et in Pario marmore vivit adhuc!« (vv. 31-34)

»Hic docet, hunc audi vitae praecepta ferentem
 Quaeque monet, docili pectore conde memor.« (vv. 37-38)

Ovu je elegiju Kunić uresio osobitim pjesničkim ornatom. S tog gledišta interesantni su isti počeci uzastopnih distiha, tako: 2., 3. i 4. počinje sa »quid«; 5., 6. i 7. sa »si«, potom 12. i 13. s »disce«, 21. i 22. s »ah«, 23. i 24. s »neu«, 25. i 26. s »nec«, 27. i 28. opet s »disce«, 29. i 30. sa »haec«. Ima svježih i uspjelih metafora, npr. umjesto jednog grubog »Ne pij!« ili »Izbjegavaj pijanstvo!« Kunić pjeva:

»Ah fuge damnosae laetalia pocula Circes,
 Dira ubi sub dulci melle venena latent« (vv. 41-42),

a o dizanju u pola noći na molitvu ističe:

»Neu pigeat dulces interdum abrumpere somnos,
 Atque pias tacita fundere nocte preces;« (vv. 47-48).

Čini mi se da Kunić bira izraz s kojim neće poremetiti svetost molitve i mir noći. Ono što je Kunić svojim načinom življenja pružao kao primjer, to i ovdje kroz stihove veli: umjerenost je najveća krepost, a vođa je priroda:

»Nec grave sit plenis ieiunum accumbere mensis,
 Et vix libatas deseruisse dapes.
 Disce oculos terrae deiecto figere vultu,
 Disce leves clausa respuere aure iocos.
 Disce Deum multis, multis te affarier ipsum,
 Cum sociis caute paucula verba loqui.« (vv. 51-56)

Kad govori o samom liku sv. Alojzija, Kunić ga u sve tri elegije riše biranim izrazima, a uspoređuje s nježnim i krhkim cvjetovima (kala, ruža, ljiljan) koje najčešće grubo pokosi nevrjeme ili ljudska nepažnja.

Kunić je također vrstan majstor u risanju i vanjskog i unutarnjeg čulnog svijeta. Vrstan prikaz osobnog proživljavanja gorčine i muke narisao je u elegiji *De acerbissimo Christi cruciatu ac Beatae Virginis Matris moerore*.

Elegija *Ad Ponticum sibi certum esse Romae vivere* sjetno je sjećanje i maglovita rekonstrukcija nekadašnje raskoši, slave i moći republikanskog i carskog Rima preko krhotina i ruševina. Da se prisjeti slavnog Cicerona dosta je Kuniću vidjeti komadić poda Tulijeve kuće (»haec rudera Tulli«), ili pak, da obnovi sjećanje na nepobjedivog vojskovođu i ugledna državnika Cezara dosta je vidjeti samo mjesto gdje se nekada dizala njegova palača (»hic stetit invicti Caesaris alma domus«). Pa iako su to sad samo ruševine, one su ipak krasne:

»Diruta, sed quamvis diruta, pulcra tamen« (v. 10)

Zato odmah pjesnik prigovara Veneri i Jupiteru što nisu ispunili ona obećanja koja bijahu dali Eneji. Ne, nisu oni krivi što su bili nemoćni pred »starcom ključonoscem kome su predana nekadašnja kraljevstva boga Marsa«:

»Et data clavigero Martia regna scni« (v. 18),

pa sad na tarpejskoj litici umjesto rimskog orla stoji veliki križ:

»Tarpeja et celsam fixit in arce cruce« (v. 21).

Kunić je vrsno svježim izrazom obnovio sjećanje na mučeništva podnijeta u rimskim arenama i iskazao im svoju odanost:

»Sancta juvat pedibus vestigia pressa beatis
 Et madidum vestra caede videre solum.
 Nec pudet in media timidum procumbere arena,
 Et dare calcatis oscula pressa viis,
 Aut penetrare cavas caeca in tellure latebras,
 Vestra ubi in obscuro est vita peracta Lare
 Vestra ubi in exiguis jacuerunt ossa sepulcris
 Ossa peregrino marmore digna tegi.« (vv. 25-32)

Kunićevi su izričaji usklađeni s antičkom elegičkom dikcijom, ali su i originalni, jezgroviti, jasni, ispunjeni osjećajima neke neodređene ugodne sjete i prijekora. Njegovi stihovi podsjećaju me na one u kojima Kranjčević u romantičkom zanosu pjeva o katakombama.

I ova netiskana, iako jedna od najuspjelijih Kunićevih elegija, sastavljena od 20 distiha, izgrađena je na višestrukom kontrastu: od nekadašnjeg sjaja i veličanstvenosti rimskih palača sad su samo ruševine ili pak samo golo tlo; na mjestu nekoć zlatnog orla, simbola nesalomljivosti i ponosa rimskih careva, diže se onaj križ kojega je on progonio; nasuprot nepobjedivog Cezara i bogatog Krasa stoji siromašni starac sv. Petar sa svojim ključevima; pobožni hodočasnici i putnici iz daleka ne dolaze da iskažu čast moćnim rimskim carevima, nego mučeničkim kostima i tragovima njihovih stopala u onim istim arenama u kojima su ih tadašnji moćnici i gospodari života, kako su oni mislili, besramno ubijali uživajući u patnjama koje su im nanosile divlje zvijeri. Glavna je poruka: Fortuna je prevrtljiva i nestabilna, pa su zato i prolazne slava i čast koje ona pruža (»docet insanos hominum contemnere fastus«). I u elegiji *Tempus consumit omnia* Kuniću će za dokaz prolazne slave i moći svijeta poslužiti ostaci veličanstvenih građevina (amfiteatri, terme, hramovi, cirkus, palača) Grada, nekoć gospodara svijeta. Sad je »Grad obrnut u pepeo« (»Urbs versa in cineres«). Prava slava je samo ona koju zub vremena ne može uništiti:

»Temporis una vias Fama, et transgressa sepulchrum
Durabit, donec aequor habebit aquas.« (vv. 39-40)

Takvu slavu mogu steći pjesnici koji svojim plodovima uma poučavaju i otkrivaju »skrivena tajna prirode« (»arcana recondita naturae«) u svojim neobičnim pjesmama, kao što to čine Ruđer Bošković, Bernard Zamagna i drugi Kunićevi prijatelji. Jednom od takvih prijatelja posvetio je elegiju s jednostavnim naslovom *Prijatelju (Ad amicum)*:

»Praepetibus pennis aude te credere caelo,
Phoebaeos videas sidereosque motus;
Hosce cane et terris arcana recondita pande:
Personet insolitis aethera carminibus.« (vv. 17-20)

Ovu elegiju s jednostavnim naslovom *Prijatelju* posvetio je Rajmund Kunić bez sumnje Ruđeru Boškoviću. I drugim će prijateljima Kunić preporučiti da se bave poučnom poezijom, a okomit će se na one koji drže da je bavljenje poezijom nedostojno ljudi slavnoga roda i onih koji obnašaju visoke društvene ili crkvene dužnosti. Predstavnik takvih bio je Cina kojega Kunić pita je li on hrabriji od Ahila koji se nije sramio svirati sviralu, ili je veći od Feba koji je svirao liru i skladao pjesme, ili slavniiji od kralja Davida i anđela nebeskih u čijim pjesmama uživa i sam Svemogući Bog:

»Ti li si, Cino, manji i od dlačice u obrvi?«

»Tantilius tanto, Cinna, supercilio?« (*Ad Cinnam poeseos contemptorem*, v. 20).

Kunić se u elegijama drži onog Horacijeva načela »utile cum dulci«, iako je on ispjevao i neke elegije u kojima se nalazi doza blage zajedljivosti, koja je karakteristična za njegove epigrame. U elegiji *Ad Ioannem Vidmanum patricium Venetum*, upućenoj mletačkom patriciju Vidmanu, pita ga kako to da je sad odjedanput njega obuzela tolika slatka ljubav prema lijepoj domovini (»tam pulchrae dulcis cepit amor patriae«, v. 2) pa tako naglo napušta Rim, čiji je bio ures ne samo zato što je pjevao pjesme, nego i zato što je ulice Romulova grada uljepšavao svojim sjajnim odijelom:

»Ne čudim se Vidmane, nego te većma žalim«

»Nil miror, Vidmane; magis doleo hercle carendum« (v. 5),

jer te je iz Rima odvušla ne ljubav prema Republici Veneciji nego djevojka:

»Atque istaec praestans omni virtute Puella

Correptum blandis detinet illecebris.« (vv. 3-4)

Sličnu zajedljivost susrećemo i u nekim elegijama, u kojima nije navedeno ime onoga kome su upućene.

Ad obscenos poetas elegia prije svega odaje dobrog poznavatelja Tibulove poezije i antičke mitologije. Ima očitih reminiscencija iz Ovidija i Katula. U njoj Kunić napada pjesnike koji pišu stihove o nemoralnim junacima iz grčko-rimske mitologije, jer kvare mladež dajući im te junake kao jedine uzore. Kao protutežu predlaže opjevanje »čistih« tj. svetih junaka, jer čedne pjesme neće nikada propasti, a time i samom pjesniku donose vječnu slavu.

U elegiji *Abjicit studium poeseos* pjesnik je pokušao pjevati učene pjesme o junacima i bojevima, ali »omnia tentavi frustra« (v. 3), jer se to Febu ne dopada, koji ga savjetuje da svoje pjesme upravi k poljima i pećinama. Pjesnik ga poslušao, te sad u miru pored kastalijskih voda s arkadijskim pastirima u hladovini krošnjatih stabala pokušava skladati pjesme, ali mu ni to ne polazi za rukom, pa napušta bavljenje poezijom:

»Vos remanete bonus queis vota secundat Apollo
Clioque et facilis Calliopea favet.« (vv. 19-20)

Elegija podsjeća na početak 6. Vergilijeve ekloge, gdje Apolon odvrća Titira od epske poezije, opjevanja Varova, a preporučuje mu »pastirsku muzu« (usp. *Ecl.* 6,1-13). Odmjerenost i biranost izraza, te krajnja obzirnost govore da je Kunić, izgleda, nekoj konkretnoj osobi uputio ovu kratku i vrsnu elegiju.

Bliska po tematici je i *Se gravioribus omissis leviora scribens elegia*, u kojoj se Kunić vraća na temu uzaludnog napora da se uhvati u koštac s epom u kojem bi opjevao grozne ratove i razorene pergamske zidine. Sad mu prilazi Bakh i opominje ga da je njegov pjesnički predmet Arkadija. Ova elegija je kratko prepričavanje gotovo čitave *Eneide*, pa su razumljivi u njoj vrlo česti odrazi Vergilijeve diktije.

U elegiji *Quintum a se olim cultum* pjesnik opisuje svoje gorko razočaranje u svog obožavatelja. Izgleda da ova elegija nije ništa drugo već jedna mala vježba u versifikaciji.

Ad formosum bonarum artium studia negligentem, elegia jedna je od izrazitih moralizatorskih elegija, po diktiji bliska nekim od Ovidijevih *Tristia*, te psalmističkoj poeziji. Ima u njoj nekoliko vrlo uspješnih metafora, a može se reći da je ovo jedan od ljepših plodova Kunićeve muze.

Ad auditores suos in studiorum instauratione bez dvojbe je jedna od najljepših Kunićevih elegija u kojoj potiče svoje učenike na pjevanje pastirske poezije:

»O Phoebo, o sanctis pubes dilecta Camoenis
Quam fovet ipsa suo Roma diserta sinu
Vatum Roma parens atque altrix cara piorum,
Unde bonus cantu venit in astra Maro,

Quae teneri audivit quondam iucunda Tibulli

Magnaque Romani carmina Callimachi;« (vv. 7-12).

Tako on sokoli i potiče svoje učenike na pjevanje o idiličnom ruralnom životu na glagoljivoj liri daleko od strašnog Marsa sve dok ne dođe »lento curva senecta pede« (v. 40) i završi čeznutljivim šetnjama Elizijским poljima. U ovoj elegiji vidne su reminiscencije iz Tibula i Propercija, te nešto manje iz Horacija i Vergilija. Može se pomišljati kako je Kunić u ovoj, donekle programatskoj elegiji toplo na srce stavio svojim učenicima, kojima se izravno obraća na početku školske godine, upravo ovu četvoricu rimskih pjesnika kao osobite uzore.

Premda je Kunić u svojoj prvoj elegiji *Ad amicum in Illyrico prope Epidaurum rusticantem* (vv. 181-184) obećao da neće pjevati o austrijskom oružju, pobjedama i vojskovođama, ipak se među netiskanim elegijama nalaze dvije posvećene ljudima te vladarske kuće. *In adventu Romam Iosephi II...elegia* čisto je lirski, zapravo ekspresivni iskaz i ispovijest intimnog oduševljenja prouzročena promatranjem cara Josipa II dok se vozi u četveropregu Rimom. Veoma su uspjeli Kunićevi opisi pojedinih predmeta i pjesnik zapravo govori samo o nekim sitnim detaljima preko kojih se nadaje čitav prizor. Teško je reći da se Kunić ovdje poveo za nekim rimskim autorom, izuzev usporedbe uskomešanog naroda na rimskim ulicama u tom svečanom trenutku s olujom na moru, kakvu poredbu susrećemo kod Vergilija u *Eneidi* (I, 148-153). U drugoj elegiji *De Francisco Lotharingio Romanorum Imperatore electo* pjesnik promatra radost prirode zbog izbora Franje Lotarinškog za cara. Prepušten miru, pjesnik osluškuje žuborenje potoka između zelenih obala i igru zefira s lišćem kadli iznenada začuje strašnu tutnjavu truba i oružja kojim Muza javlja veliku radost austrijske kuće. Toj radosti se pridružuje sva priroda, sunce, Titon, Nimfe i sam Otac neba. Čitava elegija neodoljivo podsjeća na desetu Vergilijevu eklogu, s tim što su suprotna čuvstva i događaji.

Ad clarissimum virum Michaellem Sorgium, elegia ima kao moto Horacijev stih: »Dignum laude virum Musa vetat mori« (Carm. 4,9,28). Kunić hvali Mihove pjesme jer su vječni spomenici. Moglo bi se reći da je ovo jedna veoma slobodna parafraza Horacijeve pjesme *Ad Melpomenam* (Carm. 3,30) s reminiscencijama iz Tibula i Propercija.

Ad amplissimum virum Balthassarem Odescalchium tempore abolitionis Societatis Iesu elegia nastala je godine 1773. kada je papa Klement XIV bulom *Redemptor ac Dominus* ukinuo isusovački red. Svakako se tada i Kunić našao u veoma teškoj situaciji, ali je zahvaljujući svom patronu sačuvaovao mir, prije svega jer je bio zadovoljan s malim. Prisjetimo se Kunićeva epigrama:

»Cellula parva mihi satis est, attritaeque vestis,

Et tenuis facili mensa parata dape.« (»Moralia«, ep. 46, vv. 3-4)

U *Slovincu* za ovu elegiju piše: »Predvigjajući da će do brzo biti ukinut red, koga je on isti bio članom, spjeva zlamenu elegiju, što mnogi, radi krepka izraza, uspoređuju sa onom koju Solon upravi na Atenjane.«²⁵ Kad sam, pak, usporedio ovu elegiju s ranije tiskanom elegijom *De bono aerumnae*, uočio sam veoma veliki broj istih stihova (preko 100), pa se ne bi moglo

²⁵ *Slovincac* 6/5 (Dubrovnik, 1883), p. 74.

reći kako je ukidanje Reda inspiriralo ovu elegiju, kako to tvrdi pisac teksta u *Slovincu*.

Ad Bernardum Zamagnam suum olim auditorem elegia značajna je zbog Kunićeva kritičkog osvrtu na vlastitu poeziju i iznošenja načina kako je stvarao. Za svoje prijevode s grčkog, koje je u dugim noćima pomno dotjerivao u duhu latinskog jezika, čuvajući uvijek bit (*res*) grčkog izraza, kaže da se još ne može, iako je to više puta obećao Zamagni, odlučiti da ih da u tisak, prvo jer su to djela »plena iocique et salis et venerum« (v. 24), zatim zbog kritike na koju će naići prijevodi koje on nije prevodio s namjerom da ih objavi. Uzgredno pruža interesantne podatke o literarnom krugu Arkadana, koji on napušta zbog nekritičkog odnosa prema književnim plodovima njegovih članova. Uglavnom se samo pljeskalo pročitanim stihovima, pjesnicima se laskalo a nije im se pomagalo izricanjem pravih sudova o stvorenim stihovima. U daljnjem tekstu govori Kunić o svom načinu prevodenja, o momentima na koje je osobito pazio: značenje, metar, izbjegavanje barbarizama i što je moguće više približavanje prijevoda duhu iskaza latinskog jezika, osobito jeziku pjesme sikulskih pastira. To je težak i mučan posao koji traži napor, znanje i vrijeme. Sve je to Kunić dao, ali opet nije siguran je li svoj posao pravilno i dobro obavio pa moli Zamagnu da svojim ostrim okom i istančanim ukusom pročita i iskreno iznese svoj sud. I ova elegija je najbliža Katulovu stilu i dikciji.

Arcadia instaurata a Clemente XIII P.O.M. elegia jedna je od boljih enkomijastičkih Kunićevih elegija u maniri eklektičke arkadske poezije. Izraziti su odjeci Tibulove, Propercijeve, Vergilijeve i Katulove dikcije. U elegiji se nalazi Kunićev prepjev jedne pjesme, koju je papa Klement XIII ispjevao na talijanskom. U akademiji *degli Arcadi* dopala je Kunića velika čast da prevede papinu pjesmu, a to govori i o njegovu ugledu u akademiji, jer je taj prepjev (koji se nalazi u Kunićevoj elegiji u vv. 79-114) po odluci akademije trebao biti uklesan na jednom kamenom bloku na Janikulu, gdje se nalazio gaj rimske Arkadije.

Ad excelentissimum principem Abundium Rezzonicum Clementis XIII fratris filium senatorem urbis Romae declaratum elegia tipična je pohvalna pjesma u duhu doba svoga nastanka. Odlikuje se elegancijom stiha i brojnim odrazima dikcije rimskih pjesnika, te mi se čini kako je Kunić pokazao svoje pjesničko umijeće i vrsno poznavanje rimske poezije.

Ključ jačeg Vergilijeva utjecaja u njegovim prijevodima, i ne samo prijevodima, otkrio nam je sam Kunić u elegiji koju je posvetio svom patronu i meceni Baldassareu Odescalchiju povodom izdanja njegova prijevoda Homerove *Ilijade* na latinski: *Ad Balthassarem Odescalchium...Iliadis Latino carmine vertendae auctorem atque auspitem, elegia*. Obračajući se Vergiliju, jer je Kunić čvrsto vjerovao da je jedino Maron mogao pretočiti Homera na latinski, zanosno kliče:

»Salve magne Maro, vatum exaequare parentem
 Cui dedit heroa Calliopea tuba;
 Quem docuit solum numerosque et verba, referri
 Queis posset pulchri Graecia quidquid habet.
 Salve iterum vates, vatum et pater, unus Homerum
 Tu poteras dignis vertere carminibus,
 Atque sui similem Romano ostendere cultu.
 Id quando haud placuit, verba mihi, ac numeros,

Vimque tuam, et clarum clara mage luce nitorem
 Suffice; si cultor te tuus a puero
 Dilexi multis vatum prae milibus unum;
 Si tua pervigili scripta lego studio;
 Aurea si cupido tua dicta in pectore condo,
 Oblito ne quid defluat ex animo.« (vv. 189-202)

Samo ustrajnim iščitavanjem Vergilijevih stihova od rane mladosti (»a puero dilexi multis vatum prae milibus unum«), bdijući nad njima da ne bi kojeg slučajno zaboravio, imat će Kunić snage prevesti Homera jer:

»Sic mihi Mantous sua det si philtra poëta,
 Linguae cultus ubi mirus inest, lepidi
 Verborum et flores, aurique et mentibus apti
 Conventus;« (vv. 217-220).

Iako se ovaj Kunićev iskaz odnosi prije svega na prijevod *Ilijade*, usudio bih se reći, imajući na umu svu Kunićevu iskrenost i osobito česte odraze u prvoj elegiji *Ad amicum in Illyrico prope Epidaurum rusticantem* (koji su plod prije svega đačke lektire), da je Kunić doista vrlo rano zavolio Vergilijeve stihove i da ih je na osobit način rabio u svojem sveukupnom pjesničkom stvaralaštvu. Također u svojim pjesmama (ali i govorima) s kojima se obraćao učenicima, na osobito topao način preporučuje im Vergilija kao uzor pjesnika.

Kunićeva *Elegia habita a puero Seminarii Romani convictore in studiorum instauratione* didaktičkog je karaktera s rustikalnim ugođajem, protkana tananom melankolijom. Učenici žale za ljetnim ferijama koje su proveli u ugodnom seoskom ambijentu, sad im je došao mrski mjesec studeni (»fervus iamque November adest«), tj. početak školske godine s onim teškim i nemilim predmetima. On nije samo učenicima mrzak, nego i starijim ljudima, jer s njim dolaze razne zdravstvene poteškoće:

»Fervusque, hirsutusque comam, cui pallida cura
 It comes, et senium triste, malusque labor,
 Jurgiaque, et fletus. ... « (vv. 9-11)

Zbog toga:

» ... Heu saeve, heu dire November,
 I procul, et comites hinc procul adde tuos.« (vv. 11-12)

Eto, jedan dan tog okrutnog novembra prije 200 godina bio je posljednji u Kunićevu životu, ali

»Virum dignum laude Musa vetat mori«. Zato je i Kunić još tu zahvaljujući svojim književnim djelima od kojih mnoga još nisu ugledala svjetlo dana iako to zaslužuju.

Elegičar Kunić

Za Kunićeve elegije karakteristična je ocjena koju je izrekao bečki priređivač njegove elegije *Rogério Boscovichio Soc Jesu Romam redeunte elegia*: »Ille quidem sententiam singularis disticis non concludit ut possim veteres, sed Catulliano more evagatur libere et excurrit, quod quidem ipsi occasionem praebet assurgendi saepe mirum in modum; atque id elegiarum genus per haec nostra tempora in Italia est maximo in usu, ac probatur summopere, si cum eiusmodi licentia harmoniam quodam si stylo peculiarem. Latini sermonis elegantiam ac nitorem, sententiarum delectum et opportunas digressiones ac variam eruditionem coniungat scriptor in quibus omnibus hic ita excellit Cunichius, ut omnium prima ac praeclarissima eo in genere monumenta censeatur.«

Kunić je u svojim elegijama prije svega vrstan majstor tananog i biranog izraza, nerijetko originalan. Vrstan je poznavalac rimske elegije i njom se znao majstorski koristiti. Njegovo poimanje elegije šire je od antičkog, ali je u granicama *settecenta*, pa putem elegije iznosi što bi se prije očekivalo u nekoj drugoj pjesničkoj vrsti: poslanici, epskoj ili lirskoj pjesmi, epigramu. Kunićeva zbirka elegijâ je, nema sumnje, jedna od značajnijih u hrvatskom latinizmu, a elegija je ona književna vrsta koja je najžilavija i najplodnija od humanizma pa gotovo do naših dana.

PRILOG

AD AMICUM

elegia XXV.

Serta licet, nomen, laurosque et caetera Vatum
Iam meruere tuae praemia Pierides;
Aude aliquid maius tamen et nova carmina fingens
In tota vivas nobilis Historia.
Iam nunc velifera tumidum mare finde carina,
Et subito aequoreis carbasa tende Notis,
Lustra urbes, oras, gentes populosque aciesque,
Nunc aude heroas ducere in arma manus;
Caesaris arma cane et tristi turbata tumultu
Bella et magnanimum fortia facta Ducum;
Dardanidum pugnas et praelia gesta tot annis
Et Danaum tantis Pergama victa dolis;
Saeva modo arma Iovis memora Caeloque minantem
Caeum et Phlegraeis Oromedonta iugis,
Et postquam bella, eversas memoraris et urbes,
Praeliaque Aeacidis Dardaniique ducis,
Praepetibus pennis aude te credere caelo,
Phoebaeos videas sidereosque motus;
Hosce cane et Terris arcana recondita pande:
Personet insolitis aethera carminibus.

Izvor: Arhiv Male braće u Dubrovniku, Ms. 1156/II, fasc. 31, p. 28.

Pavle Knezović

THE ELEGIES OF RAJMUND KUNIĆ

Summary

Kunić was but nineteen when he composed his first elegy *Ad amicum prope Epidaurum rusticantem* which illustrates his poetic talent and profound familiarity with classical bucolics. As far as it is known he has conceived 47 elegies, twenty of which have been printed, some even reprinted with minor alterations of title, whereas 27 elegies remained in manuscript. Kunić's elegies are a perfect blend of classical and contemporary form. His elegy varies from an elaborate epigram to a short epuly. In regard to the theme 9 elegies are of sacral character, 11 didactic, 5 written upon special occasions and 23 addressed to a friend or acquaintance touching a literary event. Kunić preferably employed elegy to epigram, epistle or idyll which contributed to his broad sense of the form. His elegies are based upon contrast, description of scenery and artifice expressions of intimacy either of his poetic characters or his own. Urban Appendini characterized Kunić as »semper venustus, numerosus et latinissimus«.